

ZAGYI NÁNDOR

Adalékok a Maldív-szigetek történeti és kulturális földrajzához

Az indiai szubkontinentstől délnyugatra fekvő, észak–déli irányban mintegy 2500 kilométer hosszan húzódó tengeri hátság, az ún. *Chagos-Lakshadweep-plató* mentén elhelyezkedő szigetvilág részeinek, a *Maldív-szigeteknek*, és a tőle északra, ill. délre található, a plátónak nevet adó másik két szigetcsoporthoz – az Indiai Köztársaság egyik szövetségi területét alkotó *Lakshadweep*-, és a brit igazgatás alatt álló Indiai-óceáni Területhez tartozó *Chagos-szigeteknek* – a létrejötté az élővilág egyik különleges domborzatalakító tevékenységének, a telepekben élő korallállatok pusztulását követően visszamaradó, sorban egymásra rakódó mészváz-maradványok felhalmozódásának köszönhető. Az aljzatot képező vulkanikus eredetű, egykor – a pleisztocén kor végén, nagyjából 10-20 ezer évvel ezelőtt – még az óceánfelszín fölé emelkedő szigetsor tagjainak pereme körül fejlődésnek induló koralltelepek növekedésükben egyensúlyt tartva egyrészt a szárazföldi térszín süllyedésével, másrészt a földi éghajlatnak a holocén kor kezdetén kezdődő felmelegedésével együttjáró tengerszint-emelkedéssel, jellegzetes, a korábbi szigetek szegélyvonalában, csatornákkal megszakított, többé-kevésbé szabályos gyűrű alakban felszínre emelkedő szirtekből és zátonyokból álló formákat, ún. *atollokat*¹ alkotnak. A 26 ilyen atollba, más néven gyűrűzátonyba rendeződő, az é.sz. 8° és a d.sz. 1° közötti 1000 km-en elnyúló, 90 000 km²-nyi tengerfelszín keretező, az indiai partoktól 300–1000 km közötti távolságra található, alig 300 km² összterületű, közel 1200 – ebből mintegy 200 lakott – kis, rendkívül alacsony tengerszint feletti magasságú sziget (átlagosan 1,5 méter, legmagasabb pontján 2,4 méter) képezi a több irányból érkező kulturális hatótényezők történeti mozaikjából kirajzolódó maldív² kultúra kifejezetten sérülékeny természetföldrajzi környezetét.

A szigeteket elérő különféle tárgyi és szellemi örökséget hordozó kultúrák egymást többé-kevésbé elfedő, de nyelvezeti, régészeti, néprajzi kutatómunkával³ kisebb-nagyobb siker-

¹ A korallgyűrűk megnevezésére mind a magyar, mind a nemzetközi szaknyelvben széles körben elterjedt atoll szó éppen a maldív szigetvilágban használt dívehi nyelvből származik, és helyesen egy l-lel, *atol* formában kellene írunk és ejtenünk.

² A bizonytalan etimológiájú, mind a szigetek, mind pedig az azt benépesítő embercsoport, ill. kultúrája megnevezésére alkalmazott maldív szó egyik értelmezése szerint a virágfüzér (girland) alakjában egymás mellé csoportosuló atollok elhelyezkedésére utaló *mala div*, azaz girland sziget(ek) jelentésű összetételből származik. Ebben az esetben a már meghonosodott maldív forma helyett pontosabb lenne a *maladív* névalak használata.

³ A Maldív-szigetéről szóló kultúrtörténeti ismeretek forrásul alapvetően három, átfogó jellegű és korszerű, tudománytörténeti jelentőségű monográfia szolgál. Időrendben elsőként említendő a tudományos igényű ceyloni régészeti kutatásokat elindító, majd a helyi buddhista leletegyüttes feltárásában is kiemelkedő eredményeket felmutató, brit közszolgálatban álló archeológus, Harry Charles Purvis BELL (1851–1937), munkatársával közösen publikált, de csak halála után, 1940-ben megjelent, *The Maldive Islands; Monograph*

rel felfejthető rétegsorozatának alapját a szubkontinens északnyugati részén élő szindhi és gudzsarati, valamint a délkelet-ázsiai szigetvilágból származó ausztróázsiai népességgel az i. e. I. évezred második felében kialakult kapcsolatok, ill. az ezekre utaló, igaz nem minden esetben meggyőző erejű adatok, leletek képviselik. A Hinduszáni-félsziget északnyugati partvidéke és a Maldív-szigetek között létrejött kereskedelmi és kulturális cserekapcsolatra e két terület nagyon hasonló hajóépítési technikája, és a szigeteken előkerült, a szubkontinensen a *Maurja-dinasztia* (i. e. 322–185) uralkodása során használatban lévő, jellegzetes kialakítású ezüstpénzek utalnak. Noha az északról érkező tengeri kereskedők e korai időszakban történt letelepedése semmilyen módon nem igazolható, az i. e. VI. században a Ceylon nyugati részét benépesítő, északnyugat-indiai árja törzsek egy részének ideiglenes vagy végleges otthonra találása a Maldív-szigeteken lehetségesnek tűnt. Ugyanez igaz lehet a valószínűleg Kalimantan déli részéről vitorlás kenukon útra kelő, az időszámításunk kezdetét közvetlenül megelőző, és azt követő századokban Madagaszkár szigetén megtelepedő népcsoportokra is; e feltételezések alapját a kutatók egyes délkelet-ázsiai eredetű népszokások, pl. a nők szülést követő megtisztulási szertartás-gyakorlatának hasonlóságában látják.

A maldív-szigeteki kultúra történeti rétegsorának következő, az 1970-es évek néprajzi, nyelvészeti kutatásait követően ismertté vált szegmensét a dél-indiai, tamil-malayalam nyelvű népesség bevándorlásával megjelenő, csupán közvetett módon, de mégis egyértelműen igazolható *dravida* kulturális elemek alkotják. Kronológia felállítását lehetővé tevő tárgyi bizonyítékok hiányában a Srí Lankát több alkalommal megtámadó tamil uralkodó-dinasztiák (*Cholák, Pallavák, Cherák, Pandyák*) terjeszkedésével párhuzamba állítható időrendi analógia alapján mindössze annyi állítható, hogy a dél-indiai partokról tengerre kelő, előbb a Lakshadweep-szigeteken letelepedő, majd onnan az i. sz. I. évezred első felében dél felé továbbvonuló dravida népesség a Maldív-szigetek északi atolljainak műveltségére egyre halványuló, de ma is kimutatható hatást gyakorolt. A helynevekben, a rokonsági viszonyok megnevezésében, és a néprajzi vonatkozású (népköltészet, vallási hiedelmek) szövegekben megőrzött nyelvi szubsztrátumokkal igazolható dravida lingvisztikai hagyomány mellett a napjainkra szinte teljes mértékben asszimilálódott, szokásrendszerében, önmegnevezésében („*tamilas*”), társadalmi státusában sajátos különállást mutató, Maloney (1980) szerint délnyugat-indiai (malabári-tamil) származású népcsoport, az általa néhány évtizede leírt *giraavaruk* képviselte etnikai örökségelem is felismerhető.

Az iszlám felvétele óta napjainkig élő, a korábbi időszakok tárgyi és szellemi alkotásainak civilizációteremtő szerepét, jelentőségét csökkenteni igyekvő társadalompolitikai gyakorlattal is szembesülhetünk. Ennek ellenére, ma már minden átlagos képzettségű szigetlakó előtt ismert, hogy a helyi műveltséget hosszú időn – mintegy 1400 éven keresztül – meghatározó kulturális tényező a *buddhizmus* volt. A buddhista vallás, az i. e. III. századtól kezdve egyrészt Srí Lankáról, másrészt a szubkontinensről átkerülve honosodott meg előbb a szigetvilág déli részén, majd onnan továbbterjeszkedve elérte az északi atollokat is. Jelenleg a Lakshadweep-szigetek legdélebbi, a XVI. század közepét megelőzően még a Maldív Szultánság igazgatása alatt álló, és

on the History, Archaeology and Epigraphy with W. L. de Silva c. publikációja. Az 1970-es évek során a szigeteken végzett vallástörténeti és szociográfiai kutatásainak eredményét összegzi a ma is referenciakötetnek tekintett, 1980-ban kiadott, *People of the Maldive Islands* c. munkájában a dél-ázsiai társadalmak neves kutatójaként elismert kultúrantropológus, Clarence MALONEY. Xavier ROMERO-FRIAS egyedüálló, kifejezetten a szóbeli hagyomány útján átörökített kulturális hagyatékot feldolgozó, *The Maldives Islanders – a Study of the Popular Culture of an Ancient Ocean Kingdom* c., 1999-ben megjelentetett kötete a legfrissebb, e tárgyban született, szintézisre törekvő tudományos publikáció.

annak legészakabbi fekvésű atollján elhelyezkedő, *Minicoy* nevű szigeten a XX. század második felében, indiai régészek által kiasott szobor- és épületmaradványok jelzik a korallszigetsoron gyökeret eresztő buddhista kultúra földrajzi elterjedésének északi határát. A Bell (1940) által megkezdett munkát folytatva, napjainkra legalább hatvan szigeten sikerült e kultúrkörből származó régészeti emlékeket feltárni. A mindig is hely- és építőanyag-hiánnyal küzdő társadalom az előző korok maradványai fölé építkezve, illetve alapjaikat újra felhasználva hozta létre azokat a később növényzettel benőtt halmokat, amelyek alól a régészek felszínre hozták a buddhista építőművészet alkotásait. A szentély- és kolostorrészleteket (*sztúpa* és *vihára*) bemutató régészeti lelőhelyek legnagyobb épségben megőrződött példájának a déli *Laamu* atollon található *Gan-szigeten* az 1920-as években feltárt templomegyüttes tekinthető. A szigetek teljes területét szuverenitása alá vonó központi hatalom megszervezése, a buddhista királyság és uralkodói székhelye, Malé megalapítása a helyi népség legendakincsében ma is elevenen élő, és nagy valószínűséggel történeti személyiségnek tekinthető, sőt a hivatalos uralkodólista szerint az ún. *Theemuge (Hold)-dinasztia* 1117–1141 között hatalmon lévő alapítója, a dél-indiai Chola-uralmat felszámoló *Koimala* király nevéhez köthető.

Az anyagi és szellemi műveltség identitást formáló és meghatározó alkotóelemeinek (népszokások, művészeti stílusformák, nyelv, vallási képzetek stb.) természetes – fokozatos és erőszakmentes – terjedésével szemben a szigetek mindennapi életét több mint 850 éve kizárólagos módon szabályozta és irányította az *iszlám* vallási, jogi és etikai normarendszer. A társadalmi-gazdasági szükségszerűséget felismerő egyszemélyi uralkodói döntést követően, szinte egyik napról a másikra, ma már nehezen meghatározható mértékű ellenállást⁴ leküzdve, a *cuius regio, eius religio* elvét és gyakorlatát megvalósítva lett az iszlám a maldív szigetvilág lakóinak (állam) vallása. Az Indiai-óceán nyugati felén zajló áruforgalom szervezését már évszázadok óta kézben tartó muzulmán, elsősorban arab kereskedőtársaságok arra irányuló szándéka, hogy a szigeteket gazdasági érdekszférájukba vonják és kulturális befolyásuk alá rendeljék, csupán a XII. század közepén valósult meg. A többek között *Ibn Battúta* (1304–1368/1369) marokkói származású világutazó közlésében fennmaradt mondai hagyomány (ismert népmesei típus-történet) szerint a *Rannamaari* nevű tengeri szörnynek havonta egy-egy szűz leányt kellett feláldozni. Az áldozatra kényszerülő szigetlakók az őket a démontól megszabadító szent életű muzulmán hős, a Maghribból ide érkező, *Abu al-Barakat Juszuf al-Barbari*, más források szerint a tabrizi *Juszuf Samsz ud-Din* iránti hálájukból tértek át – 1153-ban, a Koimalát a trónon követő *Dhovemi* király (a későbbi *Muhammad ibn Abdullah* szultán) uralkodásának 12. évében – az iszlámra. Noha a vallást váltó uralkodó személye és a konverzió ideje ma már többé-kevésbé elfogadott történeti adatoknak tekinthetők, az iszlamizáció elrendelésének-végrehajtásának okát a kölcsönös, mindkét fél – a muzulmán tengeri kereskedők és a helyi uralkodó – számára előnyökkel járó gazdasági kapcsolatok elmélyítésének szándékában kell látnunk.⁵

⁴ A *lomafanunak* nevezett, vékony réztáblácskákra a legősibb divehi írásforma (*evela akuru*) segítségével rögzített, történeti tárgyú nyelvemlékek legkorábbi fennmaradt példánya, a XII. század végén készült *Isdhoo Lomafanu* ismertetve az iszlámra történt áttérés eseménytörténetét, beszámol többek között a buddhista szerzetesek fizikai ellenállásáról, annak megtöréséről és kivégzésükről is.

⁵ A Maldív-szigetek sokáig legértékesebb exportcikke, a fizető-, ill. csereeszközként a tengeri kereskedelemben széles körben elterjedt, „kagylópénz” volt, amelynek az iszlám hit felvételét követően megelénkülő kulturális-gazdasági kapcsolatok következtében jelentkező növekvő arányú kereskedelmi forgalmából és jövedelmezőségéből származó előnyök mind a helyi uralkodó – később a társadalom tagjai –, mind az áruforgalmat kézben tartó vállalkozások számára nyilvánvalóak voltak. A „kagylópénz” a szigetekeken rendkívüli fajgazdagságban

A belső, államszervezeti önállóságát még a későbbi brit protektorátus alatt is megőrző Maldív Szultánság történetében bekövetkezett egyetlen, mindössze 15 évnyi tényleges idegen uralom a *portugál fennhatóság* idejére esett. Az 1558 és 1573 között a területet megszálló portugálok tették az utolsó – sikertelen – kísérletet arra, hogy a lakosság keresztény hitre térítésével a szigetek kulturális arculatát megváltoztassák. A római katolikus egyház befolyási övezetét egész Ázsiára érvényes pápai felhatalmazás alapján a XVI. század közepétől indiai gyarmatbázisukról, Goából kiindulva igyekeztek egyre erőszakosabb módszereket alkalmazva növelni, aminek eredményeként a malabár-parti és Srí Lanka-i hódításaikkal párhuzamosan a Maldív-szigeteket is elérték. Az új hit, és az annak szolgálatában álló idegen politikai hatalom iránt elutasító népességet egy helyi vezető, a ma is nemzeti hősként tisztelt *Muhammad Thakurufaanu al-Auzam* irányítása alatt álló, helyi fegyveresekből álló csapat szigetről szigetre haladva szabadította fel. Noha a szultánatus jogi értelemben csak 1632-ben, az addig Goából gyakorolt névleges, valós állami szuverenitással nem rendelkező, és csupán taktikai-stratégiai kényszer szülte portugál fennhatóság megszűnését követően állt helyre, a fent említett rövid interregnumtól eltekintve a helyi igazgatás függetlenségét mindvégig sikerült megtartani.

A maldív-szigeteki portugál közjátékot bizonyos értelemben sajátos korszakhatárként, a kulturális hatótényezők egymást követő térnyerésének eredményeként létrejött, végső formájában indoárja nyelvűvé és iszlám vallásúvá váló közösség nemzetté szerveződését lezáró etnogenetikus történeti eseménysor végét, valamint a klasszikus világ gazdaság kialakulásával elkezdődő, a nyugati hatalmak gazdasági-technikai erőfölénye által fémjelzett gyarmati időszak kezdetét elválasztó, egyúttal azokat össze is kapcsoló historikus fordulópontként is értékelhető.

A Dél-Ázsia gyarmati területein a portugált felváltó, a XVII. század közepétől a XVIII. század végéig tartó *holland dominancia* mintegy másfél évszázadnyi időszaka szinte pontosan egybeesett az ún. hosszú XVI. század (1450–1640) végével beköszöntő kereskedelmi kapitalizmus korával (1640–1780). A portugálok által követett aktív, esetenként kíméletlen missziós tevékenységgel szemben a hollandok stratégiája az őket később kiszorító britekéhez hasonlóan, a szigetek esetében a helyi viszonyokat jól ismerő közvetítő kereskedőkkel való együttműködésen alapult. A területi hatalomátvitel módszere, mint a rövid életű portugál kísérlet kudarca is igazolta, a sajátos földrajzi adottságokkal bíró, rendkívül elszórtan elhelyezkedő, és többnyire csupán néhány család számára megélhetést biztosító szigetekből álló szultánságban nem volt megvalósítható, ezért a szárazföldi hódítás helyett mind a hollandok, mind az angolok a part menti kereskedelem nyújtotta gazdasági előnyök minél teljesebb kiaknázására törekedtek.

A XVIII. és XIX. század fordulójától kezdve Ceylonra beható, és az ottani holland uralmat felszámoló *angolok* ezzel egyidejűleg a szigetek térségét is gazdasági érdekszférájukba vonták. A Maldív-szigetek és a Srí Lanka-i brit gyarmati hatóságok között fennálló, és kölcsönösen előnyösnek semmiképp sem nevezhető, a külső források felhalmozása révén a birodalmi monopolkapitalizmus monetáris alapjának megteremtéséhez hozzájáruló, kereskedelmi ügyletek formájában testet öltő kapcsolatok közel száz év múltán, 1887 decemberében váltak mindkét fél által hivatalosan elismert szerződéses viszonyná. Még ez előtt azonban az országban kialakult, a központi hatalmat is veszélyeztető gazdasági érdekellentétek arra kényszerítették *II. Muhammad Mueenuddeen szultánt*, hogy a ceyloni brit kormányzóval aláírt védelmi egyezmény értelmében utódai nevében is lemondjon a szuverén államisággal együttjáró külpolitikai önállóságról, hogy

és nagy mennyiségben előforduló tengeri csigák változatos mintázatú, ékszerszerű, fényes-mázás felületű, porcelánra hasonlító anyagú héjfedőjéből készült.

adófizetés fejében viszont igényt tarthasson a szigetek belső öngazgatása feletti ellenőrzés megtartására és a bármilyen külső támadással szemben fellépő brit katonai véderőre.

A XX. század elejétől fogva sem az egyre gyengébbé váló dinasztikus szultáni uralom, sem az azzal szemben megerősödő, a belpolitika irányítását fokozatosan kiszajátító főminiszteri hatalom nem szolgálta már megfelelő hatékonysággal a brit érdekeket. Ezért az angolok nyomására 1932-ben kikiáltották az ország első alaptörvényét. Ennek alapján a protektorátust gyakorló birodalom egy, a tervek szerint nyugati iskolázottságú és kellő mértékben lojális, választásokat követően trónra segített uralkodóban, ill. az általa vezetett alkotmányos monarchiában látta a szigetek jövőjének zálogát. A politikai befolyásukat és gazdasági érdekeltségeiket veszélyeztető új államjogi rendelkezésekkel szemben tömeges ellenállásra buzdító hatalmi köröknek azonban sikerült megghiúsítaniuk e forradalmi hatású törvénygyűjtemény bevezetését és rövidesen visszaállították az örökletes szultáni hatalmat.

Az 1952-ben elhunyt a közvetlen módon a kormányzati igazgatásban szerepet soha nem vállaló, az országot ún. régenstanács segítségével irányító, Srí Lankán élő uralkodó, *Abdul Majeed Didi*. Az örökébe lépő, de a szultáni pozíciót elődjéhez hasonlóan visszautasító, ráadásul a monarchikus államhatalommal is szembehelyezkedő *Mohamed Amin Didi* kezdeményezésére megtartott népszavazás eredményeként eltörölték a szultanátust, ő pedig az 1953. január 1-jén megalapított, rövid életű *Első Köztársaság* csupán néhány hónapig hatalmon lévő elnöke és kormányfője lett. Főként az általa bevezetett társadalmi (oktatási, nőjogi) reformok és ideiglenes élelmiszerellátási zavarok miatt muszlim konzervatívisták által szervezett erőszakos megmozdulássorozat okozta kormányának bukását. A még ugyanazon év nyarán, de a köztársaság bevezetését és megszilárdítását szorgalmazó társadalmi kísérlet sem volt sokkal sikeresebb. A szultanátus újjáállításával egyidejűleg, 1954 márciusában megszüntették a köztársasági államformát. Az ekkor trónra kerülő, és közel másfél évtizeden át uralkodó *Muhammad Fareed Didi* nem csak a néhány évnyi megszakítástól eltekintve 1759 óta hatalmon lévő *Huraa-dinasztiának*, de a Maldiv-szigeteknek is az utolsó szultánja lett. Muhammad Fareed Didi uralkodásához számos, az állam legújabbkori történetét jelentős mértékben meghatározó politikai esemény kötődik. Ilyen az 1957 óta brit katonai támaszpontnak is otthont adó legdélebbi atollt és közvetlen szomszédait magában foglaló területen *Abdullah Afeef* vezetése alatt 1959-ben függetlenségét kikiáltó, és a központi hatalom 1963-as visszaállításáig az angol semlegesség segítségével azt meg is őrző *Egyesült Suvadive Köztársaság* révén formát öltő, és korlátozott sikereket elérő állami szeparatizmus. Hasonló jelentőségű az 1887-ben kötött protektorátusi egyezmény 1965-ben történt kölcsönös felmondásával életbe lépő nemzetközi jogi függetlenség (teljes állami szuverenitás) elnyerése.

Noha az 1968 márciusában megtartott referendum döntése értelmében a nemzeti függetlenség elismertetése óta királysággá nyilvánított monarchiát a köztársasági államberendezkedés novemberi újabb bevezetésekor másodszer is felszámolták, a nyugati mintájú polgári demokráciákra jellemző kormányzati- és intézményrendszer kiépítésére további negyven évet kellett várni. A *Második Köztársaság* valódi politikai fordulatnak éppen ezért aligha nevezhető megszületése és történetének első évtizede az 1957 óta a miniszterelnöki posztot betöltő, és az 1968-ban a parlament (*Majlis*) által köztársasági elnökké választott *Ibrahim Nasir* (1926–2008) személyével forrt össze. Az 1973-ban újra államfővé választott, kifejezetten ellentmondásos megítélésű Nasir a nevéhez köthető, főként kormányfői tevékenysége során megvalósuló, a modern államiságot megalapozó jelentős társadalmi reformok és infrastrukturális beruházások mellett a politikai ellenfeleivel szembeni kíméletlenségéről és a demokratikus hatalomgyakorlás elvével nehezen összeegyeztethető közéleti tevékenységéről híresült el. Az 1970-es évek második felében jelent-

kező gazdasági nehézségek (exportlehetőségek beszűkülése, a brit katonai támaszpont feladását követő költségvetési bevételkiesés) miatt hatalmi bázisát elvesztítő politikus 1978-ban az önkéntes száműzetést választotta. A széles körben elterjedt, de bizonyosságot soha nem nyert hírek szerint az államkincstárból több millió dollárt eltulajdonítva Szingapúrba menekült. Annak ellenére, hogy a szigetek függetlenségének kivívásában betöltött szerepét elismerve 1990-ben rehabilitálták, életében már soha nem térhetett vissza.

A Nasir távozása után az elnöki posztot megszerző *Maumoon Abdul Gayoom (1937)* tekintélyelvűsége és korrupcióra támaszkodó kormányzati rendszert épített ki. Ennek ellenére, elsősorban a fokozatosan növekvő turisztikai bevételekből finanszírozott, viszonylag bőkezű szociális ellátórendszer fenntartása révén megszerzett társadalmi támogatást kihasználva, ellenzéki kihívók hiányában tét nélküli választásokon újra és újra megerősítve hatalmát, harminc éven keresztül, megszakítás nélkül állt az ország élén. Bár stabilnak tűnő politikai pozícióját két, 1980-ban és 1983-ban megkísérelt, végül balul végződő államcsínnel szemben is sikeresen megvédte, az 1988 novemberében végrehajtott, sokkal komolyabb anyagi és logisztikai háttérrel bíró puccskísérelt során nagyon közel állt a bukáshoz. A rivális üzleti körök részéről szervezett és pénzelt PLOTE⁶, egy Srí Lanka-i szeparatista szervezet fegyveresei a fővárosban, Maléban szálltak partra. Elfoglalták a repülőteret, majd támadást indítottak. Az elnök a támadást követően menekülni kényszerült: ekkor már csak a külföldi katonai támogatásban reménykedő államfő az Egyesült Államokhoz, Nagy-Britanniához és Indiához fordult segítségért. A Gayoom-rezsim fennmaradásában érdekelt indiai kormányzat e felhívásra reagálva, a haditengerészeti és légi deszant-egységek bevetésével indított akciót. A mintegy 1600 főt mozgósító, *Kaktusz* fedőnevű hadművelet során 12 órán belül megsemmisítette a tamil fegyveresekből álló, viszonylag kis létszámú zsoldoscsapatot, és helyreállította a „törvényes” rendet.

Az országot hosszú ideje autokratikus módon vezető Gayoom-kormányzatra a 2004–2005 során megélnékülő, társadalmi-politikai reformokat sürgető hazai tömegmozgalmak által szervezett demonstrációsorozat és egyre erősödő nemzetközi nyomás nehezedett. A kényszer hatására nem lehetett tovább halogatni a valódi demokráciához vezető reformokat. A változás nyitányaként engedélyezték az ellenzéki pártok működését és aktív szerepvállalásukat. A demokratikus átmenet folyamata a 2008-ban elfogadott, egyebek mellett az alapvető politikai és emberi jogokat deklaráló, valamint a többpárti részvétellel zajló kétfordulós és közvetlen elnökválasztásról rendelkező új alkotmánnyal teljesedett be. Az ugyancsak 2008-ban megtartott, első demokratikus választásokon az elnök legesélyesebb kihívója, legelszántabb ellenfele, az előző rendszerben többször is letartóztatott és elítélt politikai aktivista, a Maldív Demokrata Párt színeiben induló, és végül győzelmet arató *Mohamed Nasheed (1967)* volt. Nasheed a Gayoom-rendszer bukását követően megszülető, ingatag helyzetű fiatal demokrácia megerősítésének feladata mellett a szigetek törékeny környezeti egyensúlyát fenyegető veszélyek tudatosítását is magára vállalta.⁷

⁶ A *People's Liberation Organisation of Tamil Eelam* (Tamil Eelam Népi Felszabadítási Szervezete) elnevezés rövidítése. A Srí Lanka-i tamil elszakadási törekvések szolgálatában álló, 1980-ban alapított, fegyveres és politikai szárnyal is rendelkező csoport ma már elsősorban törvényes eszközökkel, pártszervezete (Demokratikus Népi Felszabadítási Front) útján harcol a minél szélesebb körű tamil önrendelkezés megvalósításáért. A szervezet nevében szereplő Eelam a szigetlakó tamilok által Srí Lanka megjelölésére használt szó.

⁷ Nasheed leginkább figyelemfelkeltő, legnagyobb sajtóvisszhangot kapott kezdeményezése a világon elsőként, 2009 októberében megtartott tenger alatti kormányülés volt, amellyel a globális éghajlatváltozás miatt a Maldív-szigeteket a nem túl távoli jövőben elöntéssel fenyegető vízszintemelkedésre kívánta felhívni a nemzetközi közvélemény és a világpolitika irányítóinak figyelmét (DEPARTMENT OF INFORMATION ONLINE)

A napjainkra mintegy 330 000 főt⁸ számláló maldív nép (a szigetek népessége a legálisan és jogellenesen ott tartózkodó bevándorlókkal együtt hozzávetőleg 400 000 főre tehető), amely önmagát a maldív szó második, sziget jelentésű tagjából képzett, *divehi*, azaz *szigetlakó* névvel jelöli, egységes nemzeti közösségnek, országuk pedig nemzetállamnak tekinthető. Az elsősorban néprajzi és nyelvjárási jellegzetességek alapján három területi egységre osztható lakosság közel ¾-ét adó, és a legnagyobb területet, az Egyenlítőtől északra fekvő atollokat benépesítő főcsoportját a *standard divehit*, vagy ahhoz nagyon közel álló nyelvjárásokat beszélő maldívak alkotják. A három legdélebbi atollon, az egykori Suvadive Köztársaság (1959–1963) területén élő népességet a köztársaságnak is nevet adó suvadive (szuvadív) jelzővel, a legnagyobb, Huvadhu nevű atolljuk helyben használt elnevezéséből származó szóval különböztetik meg a maldívak északi népcsoportjától. A lakosság mintegy 20 %-át kitevő *szuvadívak* által használt dialektus a standard nyelv északi nyelvjárásaihoz képest sokkal nagyobb eltéréseket mutat, és a Srí Lankán beszélt szingaléz kora középkori változatához, az ún. közép-indoárja nyelvek közé tartozó *eluhoz* áll közelebb, aminek alapján a helyi népességet a Ceylonról és a szubkontinensről az i.sz. I. évezred eleje óta betelepülő, és terjeszkedni kezdő csoportok nyelvi és etnikai örökségét leginkább megtartó közösségként írják le.⁹ A harmadik, legkisebb létszámú nemzetrészt a legészakabra fekvő Minicoy (helyi néven Maliku) nevű szigeten élő, etnolingvisztikai értelemben a maldívak főcsoportjával azonosnak tekinthető *divehi* népesség képviseli. Elkülönítésüket az indokolja, hogy a Lakshadweep-szigetekhez, tehát indiai fennhatóság alá tartozó, mintegy 10 000 főnyi, az indiai szövetségi terület összlakosságának kb. 15 %-át adó, *malikunnak*, vagy *mahnak* nevezett népcsoport a maldív nép egyetlen, tömbben élő nemzeti kisebbségét alkotja. A malikun népcsoport a maldív szigetvilág többi részétől, az indiai kormányzat által korlátozott áru- és személyforgalom következtében jelentkező elszigeteltsége miatt bizonyos fokú, a nyelvét és szokásait érintő hasonulási folyamat hatására kulturális értelemben folyamatosan távolodik a délebbre élő, nemzeti önrendelkezéssel bíró maldív közösségtől.

A szigetlakók identitástudatának egyik meghatározó elemét – nem meglepő módon – nyelvük képezi, melyet a külföldi nyelvhasználókat is beleszámítva, mintegy 370.000 fő beszél, elsősorban a Maldív- és Lakshadweep-szigeteken, és egy kis létszámú diaszpóra az indiai Kerala államban, főként annak székhelyén, Thiruvananthapuramban.¹⁰

Az idők során más nyelvekhez hasonlóan számos idegen hatás révén is formálódó *divehi* a vele legközelebbi, de a kölcsönös érthetőséget már nem biztosító rokonságban álló, a Srí Lanka legnépesebb etnikai közössége által használt *szingalézzel* együtt Földünk, – mind területi értelemben, mind pedig a beszélők számát tekintve – legnagyobb nyelvcsaládjának, az indoeurópai nyelvcsaládnak, azon belül pedig az indoírani nyelvcsoporthoz India északi és középső részén elterjedt indoárja ágának a részét alkotja. Azonban a szubkontinens déli felére szorult dravida nyelvek (*tamil, telugu, kannada, malayalam*) közbeékelődése révén az indoárja területektől elszigetelten fejlődött, ezért a nyelvgenealógiai szakmunkákban a *szigeti indoárjának* (*Insular*

⁸ A népesség egyéb demográfiai arányszámaira vonatkozó adatokról lásd SZEGEDI N. – WILHELM Z.: Dél-Ázsia.; WILHELM Z.: Dél-Ázsia és CIA WORLD FACTBOOK ONLINE.

⁹ Erről bővebben MINAHAN, James: Suvadivians. In: Encyclopedia of the Stateless Nations.

¹⁰ Ethnologue Online.

¹¹ A mai déli indoárja nyelvek (marathi, konkani, szingaléz, *divehi*) praktikja a legjelentősebb, gazdag irodalmú, ezért drámáinak is nevezett praktikok (Dramatic Prakrit) közé sorolt maharashtri volt. A nyelvészeti kutatások eredményei szerint a *divehi* és a szingaléz egy ebből származó, szintén a közép-indoárja nyelvek körébe tartozó nyelvből, az *eluból* szétágazva fejlődtek önálló nyelvekké.

Indic vagy *Insular Indo-Aryan*) nevezett, legdélebben elhelyezkedő alcsoportba sorolják. A többi indoárja nyelvvel együtt végső soron a védikus szanszkritból, mint alapnyelvből egy közép-indoárja nyelven, ún. *prakriton*¹¹ keresztül kialakuló divehi lejegyzésére a történelem során különféle írásrendszereket alkalmaztak. A XVIII. század elején bevezetett és ma is használatban lévő ábécét megelőzően alkalmazott *divehi akuru* („szigeti betűk”), a szingaléz és a malajalam betűsor kialakulásában is szerepet játszó, Dél-Indiában korábban (a VI. és IX. század között) viszonylag széles körben elterjedt *grantha*-írásra vezetheti vissza eredetét. A „szigeti betűk”-nek Bell (1940) két hasonló, időben egymás után megjelenő típusát különítette el. Az általa *evela akurunak* elnevezett korai változat a buddhista érában, a későbbi *dives akuru* pedig az iszlám térhódítását követően szolgált a szövegek rögzítésére. A divehi akuru legrégebbi ismert emlékének az északon fekvő Noonu atoll Landhoo nevű szigetén található régészeti lelőhelyről előkerült, az i.sz. VIII. századból származó, kőbe vésett felirat tekinthető.

Noha egyes déli atollokon a dives akurut még a múlt század 30-as éveiben is használták, az 1700-as évek során a helyét fokozatosan átvette az ún. *thaana* írásrendszer. Míg a divehi akuru a legtöbb tekintetben egyre halványabb fényben tündöklő indiai (dél-ázsiai) kulturális hagyaték részét képezi, a mássalhangzókat jelölő indoarab számokra, valamint a magánhangzókat – minden esetben – jelző arab diakritikus (mellék) jelekre támaszkodva megalkotott új ábécé, ill. a korábbival ellentétben jobbról balra haladó írásmód az iszlamizációval kezdődő közel-keleti (délnyugat-ázsiai) civilizációs hatás egyik legnyilvánvalóbb eredményének tűnik.

Az országban egykor alkalmazott írásmódok legfiatalabbika, a rendkívül rövid ideig, csupán 1976–1978 között használatban lévő *divehi latin* volt, amely a hírközlésben az 1970-es évek során népszerűvé váló innovációs eszköz, a kizárólag latin betűs adattovábbítást lehetővé tévő telex helyi megjelenésének köszönhető bevezetését. A Nasir elnök kezdeményezésére, ill. utasítására rohamléptekben terjesztett írásfajta azonban a tudományos alaposságot nélkülöző kialakítása miatt nem volt alkalmas a divehi hangrendszer pontos és egyértelmű jelölésére, ezért a hatalomra kerülő Gayoom-rezsim a múlt rendszerrel szembeni társadalmi közösségvállalás elutasítását szimbolizáló kormányzati intézkedéssel eltörölte a divehi latint és visszatért a nemzeti kultúra egyediségét hangsúlyozó, csak a maldív szigetvilágban használatos *thaana* íráshoz.

A népesség mindennapjait – szokásait, jogait és kötelességeit – a XII. század közepe óta egészen napjainkig kizárólagos módon meghatározó, vallási és etikai iránymutatással szolgáló társadalmi normát a Koránra és a prófétai hagyományra támaszkodó szunnita iszlámnak – a törvényhozó- és végrehajtó hatalom által kikényszerített, az erőszakszervezetek által pedig ellenőrzött – rendelkezései rögzítik. Ennek ellenére MALONEY¹² kutatásai óta jól ismert, hogy az iszlám, elsősorban vidéken sokszor nem több, mint a helyi közösségek gazdag preiszlám szellemi örökségét átformálni és elfedni szándékozó „kulturális máz”. A valós spirituális élménnyel nem szolgáló, csupán a hitet külsőségeikben gyakorlók napjait aprólékosan szabályozó iszlám ritualizmussal párhuzamosan, és bár számos elemét tekintve iszlamizálva, de fennmaradt az egyén életét a személyes hit megélése révén kiteljesítő, *fanditának*¹³ nevezett mágikus-vallásos gyakorlat is. A fandita a jó és rossz szellemekben, a természeti jelenségek képében megnyilvánuló

¹² MALONEY: Where Did the Maldives People Come From? (INTERNATIONAL INSTITUTE FOR ASIAN STUDIES ONLINE)

¹³ A fandita a szanszkrit pandit(a) elnevezésből ered, ami olyan személyt jelöl, aki valamelyik *gurutól* (nagy tudású, szent életű tanítómester) szerzett szakrális és bölcséleti ismeretek – szanszkrit nyelv, védikus iratok, hindu filozófia stb. – birtokosává vált.

természetfeletti erőiben, valamint az ember saját sorsának (egészségének és anyagi biztonságának) az isteni szféra számára tett felajánlások és fogadalmak révén megvalósuló kedvező alakulásában bízó hitrendszer.

Azok számára, akiknek képzeletében a Maldív-szigetek éppen az évente ide érkező, és látszólag szívesen látott több százezernyi, jellemzően európai turista¹⁴ miatt a kulturális sokszínűség iránt fogékony és befogadó államként jelenik meg, hamis képet őriz magában az országról. A hatóságok igyekeznek a külföldiek tartózkodását a kizárólag lakatlan szigeteken létesíthető, és azokat a statisztikai terminológiában azután is lakatlanként nyilvántartott üdülőhelyekre korlátozni, ezzel a turisták valamint a helybeliek között létesíthető személyes kapcsolatokat a nyaralószigeteknek mind a külföldiek, mind a helyi alkalmazottak számára „semleges” terepére visszazorítani.¹⁵ Emellett, a szigetek nemzetközi jogi függetlensége, és a maldívok nemzeti önrendelkezése megőrzésének egyetlen biztos eszközét az iszlám követésében látva, kíméletlenül próbálják az annak dominanciáját akár a legkisebb mértékben is veszélyeztető más vallások, vallási közösségek megjelenését és meghonosodását akadályozni. Ennek jogi alapját a hatályos alkotmány¹⁶ teremti meg, amelynek első, az államról, a függetlenségről és az állampolgárokról szóló fejezete a 9. és 10. cikkelyben többek között arról rendelkezik, hogy nem muszlim személy nem lehet a Maldív-szigetek állampolgára, és hogy kizárólag az állammal ellátott iszlám képezi a helyi jogrend alapját, ebből következően semmilyen, annak elveivel ellentétes jogszabály nem alkotható.

Annak ellenére, hogy az alkotmány több helyen deklarálja mindenfajta diszkrimináció tilalmát (bár az erre utaló felsorolásból kihagyja a vallási vonatkozást). Ilyen például az alapjogokat rögzítő II. fejezet 17. cikkelye, melyben e társadalompolitikai törekvéseknek ellentmondó módon, a gyakorlatban a nemzetközi emberi jogi szervezetek heves tiltakozása által kísérve a vallásszabadság korlátozása nem csak a más hitet követők nyilvános szertartásbemutatásának tiltásában, a missziós tevékenység üldözésében, de a vallástalanságot vagy az ateizmust megvallók kiközösítésében és meghurcolásában is testet ölthet.¹⁷

IRODALOMJEGYZÉK

- BELL, HARRY CHARLES PURVIS (1940): *The Maldive Islands. Monograph, Archaeology and Epigraphy with W. L. de Silva*. Colombo.
- Ibn Battúta zarándokútja és vándorlásai* (1964). Budapest, Gondolat Kiadó.
- MALONEY, CLARENCE (1980): *People of the Maldive Islands*. New Delhi, Orient Longman.
- MICZEK GYÖRGY – HORVÁTH GERGELY (2008): *Dél-Ázsia természeti viszonyai*. In: Ázsia regionális földrajza. Szerk.: Horváth Gergely – Probáld Ferenc – Szabó Pál. Budapest, ELTE Eötvös kiadó. 217–243.
- MINAHAN, JAMES (2002): *Suvadivians*. In: Encyclopedia of the Stateless Nations. Ethnic and National Groups Around the World. Volume IV S–Z. Greenwood Press. 1799–1802.
- PAPP SÁNDOR (2004): *Az élővilág földrajza*. In: Általános természetföldrajz. Szerk.: Borsy Zoltán. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó. 726–806.

¹⁴ Az utóbbi időben évente több, mint 600.000, saját lakosságának kétszeresét meghaladó számú külföldit látott vendégül. 2009-ben a turisták 70 %-a Európából, főként Nagy-Britanniából (16,2 %), Olaszországból (13,6 %), Németországból (10,5 %), Franciaországból (7,7 %) és Oroszországból (6,1 %), közel negyedük pedig Ázsiából, elsősorban Kínából (9,2 %) és Japánból (5,6 %) érkezett. TOURISM YEARBOOK ONLINE.

¹⁵ Külföldiek a lakott, tehát a helyiek által benépesített szigetekre csak maldív kísérről léphetnek be, és napnyugta előtt el kell azt hagyniuk. E korlátozások alól egyedül a főváros, Malé jelent kivételt.

¹⁶ CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF MALDIVES ONLINE.

¹⁷ U. S. DEPARTMENT OF STATE ONLINE.

- ROMERO-FRÍAS, Xavier (1999): *The Maldive Islanders. A Study of the Popular Culture of an Ancient Ocean Kingdom*. Barcelona, Nova Ethnographia Indica.
- SZEGEDI NÁNDOR – WILHELM ZOLTÁN (2008): Dél-Ázsia. In: *Ázsia regionális földrajza*. Szerk.: HORVÁTH Gergely – PROBÁLD Ferenc – SZABÓ Pál. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 403–462.
- Wilhelm Zoltán (2010): *Dél-Ázsia*. In: *Világföldrajz*. Főszerk.: Tóth József. Budapest, Akadémiai, 977–1029.
- CIA WORLD FACTBOOK ONLINE (2011): *Maldives*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mv.html>. Hozzáférés: 2011.09.09.
- CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF MALDIVES ONLINE (2008): *Functional Translation of the Constitution of the Republic of Maldives*. <http://www.maldivesinfo.gov.mv/home/upload/downloads/Compilation.pdf>. Hozzáférés: 2011.09.11.
- DEPARTMENT OF INFORMATION ONLINE (2009): *World's first ever underwater cabinet meeting concludes in the Maldives*. http://www.maldivesinfo.gov.mv/home/files/news.php?id_news=1096. ETHNOLOGUE ONLINE: *Maldivian*. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=div.
- MÁLDIVE ROYAL FAMILY ONLINE: *An Indigenous People Wiped Out*. http://www.maldivesroyalfamily.com/maldives_giraavaru.shtml. Hozzáférés: 2011.09.09.
- MÁLDIVE ROYAL FAMILY ONLINE: *United Suvadvive Republic. Ekuveri Suvadib Jumhouriyya (1959–1963)*. http://www.maldivesroyalfamily.com/maldives_suvadive.shtml. Hozzáférés: 2011.09.09.
- MALDIVES-ETHNOGRAPHY ONLINE: *Scripts*. <http://www.maldives-ethnography.com/scripts.html>. Hozzáférés: 2011.08.31.
- MALDIVES-ETHNOGRAPHY ONLINE: *The Divehi People*. <http://www.maldives-ethnography.com/index.html> Hozzáférés: 2011.09.04.
- MALDIVES STORY ONLINE: *Pre Islamic Era*. <http://www.maldivesstory.com.mv/site%20files/pre%20islam/latest/preislam-frames.htm>. Hozzáférés: 2011.08.21.
- MALDIVES STORY ONLINE: *Post Conversion*. <http://www.maldivesstory.com.mv/site%20files/after%20islam/latest/afterislam-frames.htm>. Hozzáférés: 2011.08.25.]
- MALDIVES STORY ONLINE: *20th Century*. <http://www.maldivesstory.com.mv/site%20files/today/latest/today-frames.htm>. Hozzáférés: 2011.09.02.]
- MALONEY, Clarence: Where Did the Maldives People Come From? *International Institute for Asian Studies Online*. [HTTP://WWW.IIAS.NL/IIASN/IIASN5/INSOUASI/MALONEY.HTML](http://www.iias.nl/IIASN/IIASN5/INSOUASI/MALONEY.HTML) [utolsó letöltés: 2011. szeptember 5.]
- ROMERO-FRÍAS, Xavier: *Maldive History – An Outline. Máldive Royal Family Online*. [HTTP://WWW.MALDIVESROYALFAMILY.COM/MALDIVES_ROMERO_HISTORY.SHTML](http://www.maldivesroyalfamily.com/maldives_romero_history.shtml) Hozzáférés: 2011. augusztus 28.]
- SHARMA, Ruchika (2006): *Democracy & Development in Maldives. Institute of Peace & Conflict Studies Online*. [HTTP://WWW.IPCS.ORG/ARTICLE/MALDIVES/DEMOCRACY-DEVELOPMENT-IN-MALDIVES-2011.HTML](http://www.ipcs.org/article/maldives/democracy-development-in-maldives-2011.html). Hozzáférés: 2011.09.09.
- TOURISM YEARBOOK ONLINE (2010): *Tourism Arrival Trends*. http://www.tourism.gov.mv/pubs/tourism_yearbook_2010.pdf. Hozzáférés: 2011.09.11.
- U.S. DEPARTMENT OF STATE ONLINE (2010): *Maldives. International Religious Freedom Report*. <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2010/148797.htm>. Hozzáférés: 2011.09.11.

NÁNDOR ZAGYI

Particulars to the Historic and Cultural Geography of the Maldives
Summary

This study makes an attempt to outline the historic and ethnic evolution of the Maldivian people presenting the linguistic and religious stratification of its cultural complex from the hardly perceivable Dravidian and more obvious Indo-Aryan as well as Buddhist heritage until the dominant Islamic overlay and acquainting the characteristic political occurrences of its history from the colonial conquest to the first democratic elections have been held recently and finally gives a brief summary about Dhivehi, the language used by the islanders and Islam, the religion followed by the Maldivians.